

Interventie Happy2gether

Erkenning

Erkend door deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering

Datum: 16 februari 2023

Oordeel: Goed onderbouwd

De referentie naar dit document is: van Berlo, Jonker (2023).

Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Happy2gether'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies.

Inhoud

Inhoud	3
Samenvatting	4
Doelgroep	4
Doel.....	4
Aanpak	4
Materiaal	4
Onderbouwing	4
Onderzoek.....	5
1. Uitgebreide beschrijving	6
1.1 Doelgroep.....	6
1.2 Doel.....	7
1.3 Aanpak.....	8
2. Uitvoering	12
3. Onderbouwing	16
4. Onderzoek	23
5. Samenvatting Werkzame elementen	26
6. Aangehaalde literatuur	27

Samenvatting

Happy2gether is een interventie over positieve relaties voor jongeren en jongvolwassenen van 14 tot en met 21 jaar met een vmbo/mbo-opleidingsniveau. De interventie heeft als doel geweld in (beginnende) relaties te voorkomen door gezonde relaties te bevorderen. Dit geweld kan gaan om verbaal, fysiek, seksueel en online geweld. In 3 bijeenkomsten van 1,5 uur leren jongeren over leuke (veilige) en niet-leuke (onveilige) relaties. Ze gaan met elkaar in gesprek over gendernormen en verwachtingen in relaties en hoe zij kunnen checken wanneer hun relatie leuk of niet (meer) zo leuk is. Ze leren hoe je een relatie leuk kunt houden door op een positieve manier te communiceren, ook bij een conflict. Ook krijgen ze meer inzicht in wat zij kunnen doen wanneer zij zelf of een ander in een risicosituatie of onveilige relatie zitten. Happy2gether wordt bij voorkeur als module toegevoegd bij andere preventieprogramma's om zo het effect te versterken.

Doelgroep

Happy2gether is bedoeld voor jongeren van 14 tot en met 21 jaar met een vmbo/mbo-opleidingsniveau. Het programma kan worden ingezet in organisaties voor jeugd- en opvoedhulp, onderwijs of jongerenwerk. De interventie is geschikt voor jongeren met diverse achtergronden, die wel en niet een relatie hebben. De interventie is te gebruiken bij zowel gemengde als bij gescheiden groepen. Voor jongeren bij wie een-op-een-begeleiding beter past, is een individuele variant beschikbaar.

Doel

Het doel van Happy2gether is om geweld in (beginnende) relaties te voorkomen door gezonde relaties bij jongeren en jongvolwassenen te bevorderen. De kans dat dit doel behaald wordt is groter wanneer Happy2gether aanvullend gegeven wordt op een ander programma ter bevordering van seksuele gezondheid. Deelnemers hebben na afloop een positieve attitude voor het aangaan en onderhouden van veilige relaties, hun communicatievaardigheden bij spanningen en conflicten binnen een relatie zijn versterkt en ze hebben meer kennis over hulp- en steunmogelijkheden als zij zelf of een ander in een risicosituatie of onveilige relatie zitten.

Aanpak

In 3 bijeenkomsten van 90 minuten leren jongeren over leuke (veilige) relaties en niet-leuke (onveilige) relaties. De groep wordt bij voorkeur begeleid door twee trainers. Interactieve filmpjes, voorbeeldsituaties, rollenspel en modeling vormen de kernelementen van het programma, die gekoppeld zijn aan de diverse opdrachten.

Materiaal

Het materiaal bestaat uit een programmahandleiding met onder andere een onderbouwing van de interventie en beschrijving van alle bijeenkomsten met werkbladen. De trainers ontvangen alle overige benodigde materialen digitaal, zoals links naar online beeldmateriaal bij de opdrachten, een wervingsfolder, evaluatieformulier en een model-certificaat voor de jongeren.

Onderbouwing

Happy2gether is gebaseerd op theoretische kennis en bouwt voort op bestaande effectieve interventies die een positieve insteek hebben en zich richten op zowel slachtoffers als plegers van partnergeweld. Uit de literatuur blijkt dat er voor slachtoffer- en plegerschap risicofactoren zijn op individueel, relationeel en sociaal/contextueel niveau, namelijk genderstereotiepe en schadelijke opvattingen over rolpatronen in een relatie, opvattingen die geweld goedkeuren en een negatieve communicatiestijl; beschermende factoren zijn het kunnen uitpraten van conflicten en een sociaal netwerk. Theoretisch uitgangspunt voor gedragsbeïnvloeding van Happy2gether is het ASE-model, waarbij we ons enerzijds richten op attitudes en sociale normen als determinanten van intenties en anderzijds op vaardigheden, wat mogelijk zal leiden tot ander gedrag: minder verbaal, fysiek, seksueel en online partnergeweld. Happy2gether richt zich op het beïnvloeden van genderstereotiepe

opvattingen en opvattingen die partnergeweld legitimeren, het verbeteren van communicatievaardigheden in conflictsituaties binnen een relatie en het vergroten van kennis over hulp- en steunmogelijkheden. Er wordt gebruik gemaakt van de beproefde methoden psycho-educatie, cognitieve herstructurering en vaardigheidstraining om de doelen te bereiken.

Onderzoek

In 2021 is een procesevaluatie uitgevoerd naar de interventie Happy2gether. Hieruit blijkt dat de training goed aansluit bij de doelgroep, dat de deelnemers en trainers tevreden zijn en dat de uitvoering grotendeels werkt zoals beoogd. Ook is het aannemelijk dat de training opbrengsten oplevert voor de gestelde doelen. Op basis van de evaluatie is de handleiding cultuursensitiever gemaakt, is de training aangepast naar een variant van drie sessies in plaats van twee en is de doelgroep uitgebreid naar gemengde groepen met ook havo en vwo.

1. Uitgebreide beschrijving

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

Happy2gether is bedoeld voor jongeren en jongvolwassenen van 14 tot en met 21 jaar met een vmbo- of mbo-niveau. Het programma kan worden ingezet in organisaties voor jeugd- en opvoedhulp, onderwijs of jongerenwerk. De interventie is geschikt voor jongens en meiden met verschillende achtergronden (etniciteit, religie, seksuele oriëntatie, die wel en niet een relatie hebben). Het programma van Happy2gether kan worden ingezet in zowel sekse-specifieke als gemengde groepen. Voor groepen met een gemengd opleidingsniveau, waaronder havo en vwo, is Happy2gether ook geschikt. Happy2gether wordt bij voorkeur gegeven in groepen, maar voor jongeren bij wie een-op-een-begeleiding beter past, is een individuele variant beschikbaar.

Intermediaire doelgroep

Er zijn geen intermediaire doelgroepen. De trainers van Happy2gether hebben direct contact met de doelgroep en zijn werkzaam in de jeugdzorg, het jongerenwerk of het onderwijs. Zij zijn geschoold door Rutgers in het gebruik van Happy2gether (zie 2. Opleiding en competenties uitvoerders).

Selectie van doelgroepen

Een organisatie bepaalt zelf bij welke jongeren Happy2gether wordt ingezet. De jongeren kunnen ook door een verwijzer worden aangemeld (zie 1.3. werving). De trainer besluit of de jongere wel of niet kan deelnemen op grond van een intakegesprek of al daarvoor in overleg met anderen. Trainers zijn bijvoorbeeld via het dossier van de jongeren al bekend met hun achtergrond (zoals kunnen functioneren in een groep). Als Happy2gether wordt toegevoegd aan een ander preventieprogramma, zoals Make a Move en Girls' Talk, zal de doelgroep in principe op dezelfde wijze als deze interventies worden geselecteerd, rekening houdend met de criteria die gelden voor Happy2gether.

Voor deelname aan het programma van Happy2gether worden de volgende criteria gehanteerd:

- Jongeren van 14 tot en met 21 jaar.
- IQ vanaf 80 en hoger.
- Vmbo- of mbo-niveau of groep met gemengde opleidingsniveaus (mbo, vmbo, havo, vwo).

Jongeren kunnen niet meedoen als zij aan een van onderstaande contra-indicaties voldoen:

- IQ < 80.
- Niet in een groep kunnen functioneren¹.
- Ernstig partnergeweld of trauma meegemaakt.
- Ernstige psychische/psychiatrische problematiek.

Ervaring met partnergeweld of psychische of psychiatrische problematiek kan deelname in de weg staan, maar dat hoeft niet. Het advies is om bij twijfel over mogelijk

¹ In sommige gevallen kan de jongere wel deelnemen aan Happy2gether Individueel. Bijvoorbeeld wanneer meer persoonlijke begeleiding nodig is vanwege eigen ervaringen met risicovolle relaties en/of voor wie het bespreken van hun ervaringen in een groep, of het horen van ervaringen van anderen te heftig is.

belemmerende factoren een deskundige te raadplegen. Afhankelijk van de setting kan het hierbij om een orthopedagoog, psycholoog of zorgcoördinator gaan.

Leeftijd en ontwikkelingsfase

De kalenderleeftijd van jongeren is minder relevant dan de (seksuele) ontwikkelingsfase waarin zij zitten. De trainer kan er bijvoorbeeld voor kiezen om jongeren die net buiten de beoogde leeftijd vallen toch mee te laten doen.

Betrokkenheid doelgroep

Inhoudelijke experts en professionals die met de doelgroep werken, zoals de co-creatiegroep van Act4Respect², hebben aan de ontwikkeling van Happy2gether meegewerkt als klankbordgroep. De interventie is ook geëvalueerd (inclusief pretest) bij jongeren (179) en trainers (14). Deze feedback was positief (zie hoofdstuk 4 voor meer informatie). Bij de doorontwikkeling van de interventie zijn de verbeterpunten meegenomen. Zo is de interventieduur aangepast van 2 naar 3 bijeenkomsten, zijn er vaste en optionele opdrachten voor meer maatwerk, is de taal van sommige opdrachten simpeler verwoord en biedt de handleiding en e-learning meer tools voor trainers voor cultuursensitief werken.

1.2 Doel

Hoofddoel

Het doel van Happy2gether is om geweld in (beginnende) relaties te voorkomen door gezonde en veilige relaties bij jongeren en jongvolwassenen te bevorderen. Dit geweld kan gaan om verbaal, fysiek, seksueel en online geweld. De kans dat dit doel behaald wordt is groter wanneer Happy2gether aanvullend gegeven wordt op een ander programma ter bevordering van seksuele gezondheid.

Subdoelen

De subdoelen van Happy2gether zijn:

1. Jongeren hebben minder genderstereotiepe opvattingen over rolpatronen en opvattingen die geweld en agressie goedkeuren in een relatie, of kunnen leiden tot geweld
 - Jongeren zijn zich ervan bewust dat stereotiepe opvattingen over rolpatronen invloed hebben op relaties.
 - Jongeren weten het verschil tussen een leuke (veilige) en niet-leuke (onveilige) relatie.
 - Jongeren weten wat de voordelen zijn van een leuke relatie.
 - Jongeren kennen de verschillende vormen van geweld.
 - Jongeren zijn zich ervan bewust dat geweld niet thuis hoort in een relatie.
2. Jongeren hebben betere communicatievaardigheden in conflictsituaties binnen een relatie
 - Jongeren herkennen waarschuwingssignalen voor een niet-leuke (onveilige) relatie.

² Act4Respect is een programma van de alliantie Rutgers en Atria ter preventie van gendergerelateerd geweld. Act4Respect zet zich samen met jongeren en professionals in voor gelijkwaardige relaties onder jongeren en jongvolwassenen, waarin geen ruimte is voor fysiek, seksueel of cybergeweld.

- Jongeren zijn in staat om op een positieve en duidelijke manier te communiceren bij spanningen en conflicten in een relatie.
3. Jongeren hebben meer kennis over hulp- en steunmogelijkheden
- Jongeren weten waar ze terecht kunnen voor hulp wanneer ze zelf of een klasgenoot/ vriend/kennis in een risicosituatie of onveilige relatie zit.

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie

Duur en intensiteit

Happy2gether bestaat uit drie bijeenkomsten die in principe wekelijks plaatsvinden en 90 minuten duren. De bijeenkomsten hebben dezelfde opbouw en structuur. Elke bijeenkomst bestaat uit de volgende onderdelen:

- een introductie en terugblik van het thema,
- vaste (verplichte) en optionele opdrachten, en
- een afsluiting met vaste onderdelen.

Het programma biedt ruimte om ongeveer halverwege iedere bijeenkomst een korte pauze in te lassen.

Happy2gether kan op zichzelf staand worden ingezet, maar wordt bij voorkeur als onderdeel (module) toegevoegd bij bestaande (erkende) interventies³ die betrekking hebben op de bevordering van (seksuele) weerbaarheid en preventie van verbaal, fysiek, seksueel of online geweld. Door het inbedden ontstaan er omvangrijkere interventies die gendergerelateerd geweld in de brede zin helpen voorkomen en kan het effect van preventieprogramma's worden versterkt. Momenteel vindt onderzoek plaats naar de resultaten en ervaringen met Happy2gether als toegevoegde module bij een aantal interventies. Er zijn nu twee pilots geëvalueerd waarin Happy2gether toegevoegd is aan Girls' Talk (zie 4.1).

Duo-begeleiding

De groepsinterventie wordt bij voorkeur uitgevoerd door twee trainers. Duo-begeleiding geeft meer ruimte om voldoende aandacht te kunnen geven aan de inhoudelijke en procesmatige aspecten in de groep en het inspringen op onverwachte gebeurtenissen. Het is een pré als er verschillen bestaan tussen de twee trainers, bijvoorbeeld qua relatiestatus of culturele achtergrond. Deze verschillen kunnen ervoor zorgen dat jongeren verschillende invalshoeken en standpunten horen. Bij groepen van meer dan 8 jongeren is begeleiding van 2 trainers een belangrijke randvoorwaarde (zie groepssamenstelling).

Groepssamenstelling

Happy2gether kan worden aangeboden in zowel sekse-specifieke als gemengde groepen. Bij een grote groep jongeren (> 8 deelnemers) is het risico aanwezig dat de groep te druk wordt en persoonlijke vragen en ervaringen te weinig aan bod komen. Om de doelen te kunnen behalen bij grotere groepen is uitvoering van Happy2gether door twee trainers een randvoorwaarde, met een maximum van ongeveer 20 deelnemers. Bijvoorbeeld wanneer Happy2gether als lesprogramma in het onderwijs wordt ingezet. De school kan er ook voor kiezen de interventie in te zetten in kleinere groepen,

³ Voorbeelden: *Girls' Talk* en *Make a Move* (Rutgers), *Liefde is voor ... meisjes/jongens* (Qpido), *Lang leve de liefde* (Soa Aids Nederland/Rutgers).

bijvoorbeeld als naschoolse activiteit. Bij een te kleine groep is het risico aanwezig dat er te weinig groepsdynamiek is en er te weinig ervaringskennis aanwezig is om een groeps gesprek op gang te brengen. Een bepaalde mate van homogeniteit van de groep wat betreft achtergrond, leeftijd, cognitief niveau en ervaring met en interesse in relaties blijkt in de praktijk het prettigst te werken. Verschillen kunnen een verrijking zijn, maar als de verschillen te groot zijn, kunnen ze een belemmering vormen. Daarnaast is het belangrijk dat de jongeren zich veilig bij elkaar voelen in de groep. Het is aan de trainer(s) om in te schatten of dit zo is.

Schematische opzet Happy2gether:

Aantal bijeenkomsten	Duur	Werkvormen
1. Een relatie die bij jou past	1,5 uur	1.1 Introductie Happy2gether 1.1a Kennismakingspel (optioneel) 1.2 Leuke relaties 1.3 Typisch jezelf 1.4 De relatietest 1.5 Afsluiting
2. Check je relatie	1,5 uur	2.1 Introductie bijeenkomst (en terugblik) 2.2 De relatiecheck 2.3 Flirten met een ander 2.4 Hulpkaartjes 2.5 Afsluiting
3. Houd je relatie leuk	1,5 uur	3.1 Introductie bijeenkomst (en terugblik) 3.2 De goede afloop 3.3 Je relatie leuk houden 3.4 Het uitmaken op een goede manier (optioneel) 3.5 Evaluatie en afsluiting met relatietest

Inhoud van de interventie

Werving

De werving van organisaties en trainers om Happy2gether uit te voeren, is een vast onderdeel in de implementatieactiviteiten van Act4Respect. Er is een informatiefolder voor organisaties beschikbaar die onder andere is verspreid in het netwerk van Act4Respect, Rutgers en Atria (zie verder hoofdstuk 2 implementatie). Rutgers en Atria hebben al ruim 250 professionals in de jeugdzorg, het jongerenwerk en het voortgezet en beroepsonderwijs geschoold in de uitvoering van de interventie.

De organisaties en trainers zijn verantwoordelijk voor de werving van jongeren. Een folder voor jongeren over wat Happy2gether is en wat het de jongere kan opleveren maakt onderdeel uit van het materiaal dat voor alle trainers beschikbaar is na hun

scholing. De folder kan gebruikt worden bij de werving. De werving kan verschillen per setting waarin Happy2gether uitgevoerd wordt. In de praktijk komen vooral drie vormen van deelname voor: vrijwillige deelname, deelname op verwijzing of reguliere deelname.

- Vrijwillige deelname: jongeren worden door de organisatie (geschoolde trainers, zoals docent, jongerenwerker of jeugdzorgwerker) geïnformeerd over Happy2gether en uitgenodigd om zich aan te melden. Bijvoorbeeld als naschoolse activiteit of als activiteit binnen het jeugdwerk. Elke setting heeft eigen kanalen om jongeren te informeren.
- Deelname op verwijzing: een jongere wordt geadviseerd om deel te nemen, bijvoorbeeld door de zorgcoördinator van een school of gedragsdeskundige van een instelling die de verwijzing bespreekt met de geschoolde trainer werkzaam in de organisatie.
- Reguliere deelname: wanneer Happy2gether een vast onderdeel is van een begeleidingstraject in de jeugdzorg of lesprogramma in het onderwijs.

In alle drie situaties is het van belang dat de jongere vooraf goed geïnformeerd is over wat Happy2gether is en wat het programma hem of haar kan opleveren, om zo een gemotiveerde deelname te bevorderen.

Programma

Het programma van Happy2gether bestaat uit drie bijeenkomsten.

In de **eerste bijeenkomst: Een relatie die bij jou past** maken deelnemers kennis met het programma van Happy2gether en worden afspraken gemaakt over veiligheid en vertrouwen. Veiligheid en vertrouwen in de groep zijn belangrijk bij uitvoering van het programma. In de eerste bijeenkomst is extra tijd ingeruimd voor een goede start. Voor als de groep nieuw is, is er een extra opdracht voor kennismaking en het maken van groepsregels. De begrippen relatie en partner worden geïntroduceerd, waarmee de trainer(s) ervaringen en opvattingen inventariseert. Deelnemers leren onderscheid te maken tussen leuke (gezonde) en niet-leuke (onveilige) relaties door kenmerken hiervan te benoemen op een flap. Deze flap kan gedurende de training aangepast worden door de deelnemers. Aan de hand van een groepsopdracht reflecteren deelnemers op rolpatronen in een (beginnende) relatie en hoe zij zich zouden moeten gedragen. Hierbij wordt stilgestaan bij verwachtingen over vrouwelijkheid en mannelijkheid waarmee ze vanuit hun omgeving te maken hebben. Opvattingen die kunnen leiden tot relatiegeweld worden uitgedaagd door middel van stellingen en casuïstiek, en op basis van nieuw inzicht bijgesteld. Met de opdracht 'Relatietest' gaan deelnemers individueel aan de slag met hoe hun ideale relatie eruit zou moeten zien en krijgen ze feedback. Door het doen van deze test zien zij in wat zij belangrijk vinden van een partner in een relatie en worden ze zich bewust dat het soort relatie dat zij willen veilig of onveilig kan zijn.

In de **tweede bijeenkomst: Check je relatie** worden de 5 relatierregels geïntroduceerd waarmee deelnemers kunnen checken of een relatie oké (veilig) of niet oké (niet veilig) is. Aan de hand van de "Relatiecheck" oefenen ze aan de hand van voorbeeldsituaties in het herkennen van waarschuwingssignalen voor ongezonde, onveilige relaties en reflecteren hierbij in een groepsgegesprek hoe zij zelf zouden handelen. Met behulp van onder andere een *serious game* (Can you fix it?⁴) leren deelnemers verschillende vormen

⁴ *Can you fix it?* Is een goed onderbouwde interventie (NJI, 2016) die vooral gebruikt maakt van methodieken rondom model-leren.

van geweld te herkennen en weten ze het verschil tussen gezonde en extreme jaloezie. Ze worden zich ervan bewust dat (elke vorm van) geweld niet thuis hoort in een relatie. Met de opdracht 'Hulpkaart' krijgen deelnemers meer inzicht in dat het belangrijk is om met iemand te praten als ze vermoeden dat ze in een risicosituatie of onveilige relatie zitten en weten ze waar ze terecht kunnen voor hulp (voor zichzelf of een ander).

In de **derde bijeenkomst: Houd je relatie leuk** gaan deelnemers aan de slag met hoe ze hun relatie leuk kunnen houden, ook in lastige situaties zoals bij een ruzie, meningsverschil of teleurstelling.

Door een situatie rond jaloezie vanuit verschillende perspectieven te belichten, krijgen jongeren meer inzicht in hoe acties van de ander over kunnen komen (en omgekeerd) en oefenen ze positieve gedragsalternatieven door op een positieve en duidelijke manier te communiceren bij emoties en conflicten in een relatie. Ze leren wanneer een relatie fijn is, maar ook hoe ze een ruzie of conflict op een positieve en constructieve manier kunnen beëindigen. Ze krijgen 'time-out' tips om met (heftige) emoties om te gaan, waardoor ze mogelijke escalatie kunnen voorkomen. Aan de hand van modeling en een rollenspel wordt geoefend met het laten zien van adequate reacties en gedragsalternatieven om ruzie of conflicten op een positieve en constructieve manier te kunnen beëindigen. Met een individuele opdracht oefenen deelnemers met wat zij zelf kunnen doen om een relatie leuk te houden en krijgen ze feedback aan de hand van de 10 tips voor een goede relatie. Happy2gether wordt afgesloten door samen met de deelnemers na te denken over wat ze geleerd hebben en wat ze daarvan kunnen gebruiken in de toekomst.

Individuele begeleiding

Happy2gether wordt bij voorkeur gegeven in groepen, maar in sommige gevallen kan individuele begeleiding beter passen (zie selectie doelgroepen). Happy2gether individueel heeft dezelfde uitgangspunten en doelen als de reguliere Happy2gether. Het programma komt overeen. Het verschil is dat de opdrachten zijn aangepast op een-op-een-begeleiding, waardoor er meer ruimte is voor begeleiding rondom de individuele situatie van de jongere. Het individuele programma kan gebruikt worden bij jongeren die eerder een risicovolle/gewelddadige relatie hebben meegemaakt of daar vermoedelijk in zitten, maar het programma is niet bedoeld als hulpverlening. In de handleiding benadrukken we dat het programma niet bedoeld is als hulpverlening en wordt hierbij toegelicht dat de training zich richt op het geven van kennis en vaardigheden aan jongeren om sterker in hun schoenen staan in relaties en leuke(re) relaties hebben. Happy2gether individueel kan door alle professionals worden ingezet en vraagt geen specifieke vaardigheden. Het is een preventieprogramma dat individueel meer op maat kan worden gegeven.

2. Uitvoering

Materialen

Voor de uitvoering van de interventie is een programmahandleiding (De Grauw, Jonker, 2022) beschikbaar met daarin de onderbouwing van de training en een beschrijving van alle bijeenkomsten. Bij de bijeenkomsten horen werkbladen voor de jongeren en informatiebladen voor de trainer. De programmahandleiding, de werkbladen, evaluatieformulier voor de jongere, een model-certificaat voor de jongere, links naar beeldmateriaal die gebruikt worden bij de opdrachten en een wervingsfolder voor jongeren zijn voor de trainers digitaal beschikbaar via het [Rutgers leerportaal](#). Trainers kunnen na positieve afronding van de verplichte online cursus de benodigde materialen voor de uitvoering van Happy2gether downloaden.

Locatie en type organisatie

Happy2gether kan worden uitgevoerd in heel Nederland door geschoolde professionals van organisaties in de jeugdzorg, het voortgezet en beroepsonderwijs en het jongerenwerk:

- Jeugdzorg en jongerenwerk
Happy2gether kan worden ingezet als aanvulling op de dagelijkse orthopedagogische basiszorg, op de reguliere interventies binnen de leefgroep en op geïndiceerde interventies. Happy2gether kan ook ambulantly worden ingezet in sekse gescheiden of gemengde groepen, bijvoorbeeld als aanvulling op Girls' Talk en Make a Move.
- Voortgezet en beroepsonderwijs (vmbo/mbo)
In de schoolsetting kan Happy2gether worden ingezet voor een groep jongeren die extra aandacht op dit onderwerp nodig hebben of voor alle jongeren, bijvoorbeeld als aanvulling op andere preventieve lessen (zoals Lang leve de liefde, Girls Talk en Make a Move) of als naschoolse activiteit.

Eisen waaraan de trainingslocatie moet voldoen (zie ook Randvoorwaarden, pag. 12):

- Een besloten ruimte (ter bevordering van rust en veiligheid), bij voorkeur met zitgedeelte (om een tafel) en ruimte voor oefeningen en rollenspel.
- De mogelijkheid voor gebruik van internet tijdens de bijeenkomsten.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

De interventie wordt uitgevoerd door HBO-geschoolde professionals of van vergelijkbaar werk- en denkniveau die jongeren begeleiden, zoals jeugdzorgmedewerkers, jongerenwerkers en vo/mbo-docenten. Zij zijn in staat hun communicatie af te stemmen op de doelgroep. Ervaring met het begeleiden van groepen is een pré. Van de trainer kan verwacht worden dat deze kan bijdragen aan een optimaal leerklimaat in de groep, waarin veiligheid, respect en vertrouwen centrale elementen zijn. In de handleiding van Happy2gether is uitgebreid beschreven wat van de trainer wordt verwacht.

Om Happy2gether uit te kunnen voeren zoals beschreven en bedoeld, zijn professionals verplicht een online cursus te volgen van 2 uur. De cursus (met SKJ-accreditatie) bestaat uit vier inhoudelijke modules, interactieve opdrachten en een bibliotheek met verdiepende (online) bronnen en informatie over de thema's die aan bod zijn gekomen. Cursisten krijgen actuele kennis over partnergeweld en (on)gezonde relaties. Ze leren

meer over de risicofactoren die kunnen leiden tot geweld in een relatie en ontdekken hoe je dit beïnvloedt. Ze krijgen inzicht in hun rol als begeleider en de Happy2gether-methodiek. De cursist volgt de online cursus op eigen tempo en moment. Er is interactie met medecursisten via digitale prikborden in enkele opdrachten door middel van het uitwisselen van ervaringen. Ter afronding volgen cursisten een inhoudelijke toets (waar ze een voldoende voor moeten halen) en vullen ze een kort feedbackformulier in. Bij succesvolle afronding kan de cursist de programmahandleiding van Happy2gether met materialen downloaden en aan de slag gaan, Uit onderzoek blijkt (hfd 4) dat trainers zich na het volgen van de online cursus in staat voelen om het programma uit te voeren.

De doelen van de cursus zijn als volgt. De trainer:

- heeft meer kennis over geweld binnen relaties, hoe vaak dit voorkomt en wie een groter risico loopt;
- weet welke factoren een rol spelen bij partnergeweld, welke beïnvloed worden met Happy2gether en waarom dat belangrijk is;
- kent de theoretische uitgangspunten, doelstellingen, inhoud en werkwijze van Happy2gether en onderschrijft deze;
- kan zorgdragen voor de juiste condities om met jongeren in gesprek te gaan over gezonde en ongezonde relaties, zodat dit op een positieve manier en in een veilige setting plaatsvindt.

De organisatie bepaalt zelf welke professionals geschikt zijn om de online cursus te volgen en Happy2gether te gaan geven. Deelnemers die de online cursus hebben gevolgd én die aan de toetsingsvereisten voldoen ontvangen een certificaat.

Kwaliteitsbewaking

Trainingslicentie

De interventie wordt uitgevoerd door geschoolde trainers. Rutgers coördineert de scholing in Happy2gether. De scholing bestaat uit een verplichte online cursus die wordt afgesloten met een inhoudelijke toets met 10 kennis- en inzichtvragen over de behandelde thema's waar deelnemers een voldoende voor moeten behalen. Deelnemers vullen op het eind van scholing een evaluatieformulier in. De uitkomsten worden aan het eind van het jaar aan de hand van een evaluatieverslag besproken met de projectleider en ontwikkelaar van Happy2gether en jaarlijks worden er tijdens intervisies met trainers verbeterpunten opgehaald.

Accreditatie online trainerscursus

De online cursus Happy2gether voor trainers is geaccrediteerd door Stichting Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ). In het kader van deskundigheidsbevordering en professionele ontwikkeling ontvangen jeugdprofessionals hiervoor registratiepunten.

Intervisie/supervisie

Rutgers voorziet in een helpdeskfunctie die te bereiken is per telefoon en mail. Daarnaast kunnen trainers intervisie en supervisie aanvragen bij Rutgers. Via een periodieke nieuwsbrief worden getrainde professionals geïnformeerd over nieuwe ontwikkelingen rond de interventie, relevante onderzoeken en ander nieuws rondom relaties, gendernormen en geweld. Voor deze trainers organiseert Rutgers periodiek online intervisiebijeenkomsten.

Inbedding en effectiviteit

In de handleiding en communicatie rondom deze interventie wordt gewezen op het belang van inbedding van deze interventie in bredere preventieprogramma's voor optimale effectiviteit. Periodiek doen we een klein onderzoek onder de trainers om feedback op te halen over het gebruik van de interventie in de praktijk en eventuele belemmeringen bij de implementatie.

Randvoorwaarden

Voor een optimale uitvoering is het belangrijk dat:

- Happy2gether is ingebed in een heldere visie en beleid op het gebied van seksualiteit en relaties van de uitvoerende organisaties.
- er draagvlak en motivatie onder management en medewerkers is om de interventie structureel te implementeren, door bijvoorbeeld Happy2gether als vast onderdeel van het interventieaanbod of lesprogramma in te zetten.
- er een ruimte beschikbaar is waar de groepsactiviteit ongestoord kan plaatsvinden;
- een laptop en een beamer beschikbaar zijn en er toegang tot internet is;
- er voldoende ruimte is om te oefenen met aanwezigheid van een flipover, tafel en stoelen;
- de trainer op de hoogte is van de sociale kaart in verband met mogelijke hulpvragen van jongeren;
- twee trainers Happy2gether uitvoeren in verband met de benodigde aandacht voor de proces- en groepsbegeleiding.

Implementatie

De ontwikkeling en implementatie van Happy2gether is tot stand is gekomen binnen Act4Respect⁵, een programma van de alliantie Atria en Rutgers ter preventie van gendergerelateerd geweld. Act4Respect zet zich samen met jongeren en professionals in voor gelijkwaardige relaties onder jongeren en jongvolwassenen, waarin geen ruimte is voor fysiek, seksueel of cybergeweld. Het netwerk van Act4Respect heeft de implementatie van de interventie in de praktijk gestimuleerd, onder andere via kennisdeling op de Act4Respect-website, campagnes, webinars en podcasts over partnergeweld. Ook zijn er door mbo-studenten van het Mediacollege Amsterdam drie korte promotievideo's gemaakt over Happy2gether met interviews van jongeren om professionals enthousiast te maken voor het geven van de interventie. Vanaf de officiële lancering op Valentijnsdag 14 februari 2022 zijn ruim 250 professionals geschoold in Happy2gether.

Rutgers en Atria hebben ook eigen reguliere kanalen ingezet voor de implementatie en borging van Happy2gether. Er is veel aandacht besteed aan het informeren en betrekken van relevante organisaties en professionals, o.a. door:

- aan te sluiten bij relevante campagnes, zoals de 'Week van de liefde' (projectweek voor scholen), door presentaties op overleggen, webinars en bijscholingsdagen en de inzet van influencers en Instastories op social media.
- gebruik te maken van het netwerk van ongeveer 2.000 door Rutgers opgeleide Girls' Talk en Make a Move-trainers om Happy2gether als module van deze interventies toe te voegen.

⁵ Act4Respect is een 5-jarige alliantie van Rutgers en Atria, gefinancierd door het ministerie van OCW. De alliantie loopt eind 2022 af en wordt voor nog eens 5 jaar verlengd (Act4Respect Unlimited, 2023-2028)

- publicaties in vaktijdschriften, via websites en nieuwsbrieven van relevante organisaties en via de reguliere kanalen van Rutgers, Atria en samenwerkingspartners, waarvan de belangrijkste zijn: rutgers.nl, act4respect.nl en seksindepraktijk.nl. en seksuele vorming.nl.
- Gemeenten worden actief op de hoogte gebracht van het aanbod en gemotiveerd dit te ondersteunen. Rutgers en Atria bieden hierbij ondersteuning door zorg te dragen voor (online) informatiefolders en factsheets en blogs over Happy2gether met recente onderzoeksgegevens over partnergeweld om het belang van de inzet van de interventie te ondersteunen.

Act4Respect wordt de komende 5 jaar voortgezet.

Kosten

Personele kosten:

- Voor de online cursus moet per medewerker uitgegaan worden van: **2 uur.**
- Voor de werving van een deelnemersgroep (wanneer groepen niet 'in huis' zijn): **8 uur.**
- Voor de uitvoering van Happy2gether met duo-begeleiding moet per groep uitgegaan worden van:
 - lezen programmahandleiding: 2 x 1 uur = **2 uur**
 - 3 bijeenkomsten inclusief voorbereiding: 3 x 2 uur x 2 trainers = **12 uur**
- Voor de uitvoering van Happy2gether Individueel kan uitgegaan worden van:
 - lezen programmahandleiding: 1 uur = **1 uur**
 - 3 bijeenkomsten inclusief voorbereiding: 3 x 2 uur x 1 trainer = **6 uur**

Materiële kosten:

- De online cursus is voor professionals gratis te volgen inclusief deelnemersmateriaal. Dit is mogelijk gemaakt door Act4Respect.
- De cursus kan ook in company worden gegeven. De kosten van 1 dagdeel bedragen: € 880,--.

3. Onderbouwing

Probleem

Partnergeweld is het geheel aan gedragingen, handelingen en houdingen van een (ex) partner die erop gericht zijn de ander te controleren en te domineren. Het omvat fysieke, psychische, seksuele en economische agressie, bedreigingen of geweldplegingen, zowel offline als online⁶ ⁷ Meestal is sprake van een machtsverschil, waarbij het slachtoffer (financieel) afhankelijk is van de dader. Hierdoor kunnen of durven slachtoffers de relatie vaak niet te beëindigen (Martin et al., 2012; Verwijs & Lünemann, 2012). Verder vindt het geweld vaak over langere tijd plaats, kan het met de tijd verergeren en kan de pleger meerdere geweldsvormen toepassen. Het geweld kan na het beëindigen van de relatie escaleren (Verwijs & Lünemann, 2012).

Prevalentie

In 2020 gaf 4% van de bevolking van 16 jaar en ouder aan dat zij in het afgelopen jaar slachtoffer waren geweest van fysiek geweld in huiselijke kring; bij bijna een derde was de pleger de (mannelijke of vrouwelijke) partner. Van alle slachtoffers was het overgrote deel tussen de 16 en 24 jaar (Prevalentiemonitor Huiselijk en Seksueel geweld, 2020). Uit deze monitor bleek ook op basis van cijfers van het CBS uit 2020 dat 38% van de 16-18 jarige vrouwen en 47% van de 18-24 jarige vrouwen in een jaar te maken heeft gehad met een vorm van seksuele grensoverschrijding. Uit Europees onderzoek bleek dat 1 op de 5 vrouwen in de Nederlandse populatie weleens fysiek geweld had meegemaakt door een partner of ex-partner, waarvan meestal mannen de pleger zijn (Römkens, De Jong & Harthoorn, 2014). Volgens ander onderzoek is naar schatting 1,1% van de vrouwen en 0,2% van de mannen (in absolute aantallen: circa 76.000 vrouwen en circa 13.000 mannen) slachtoffer van structureel geweld door de partner of ex-partner. Binnen deze vorm van structureel geweld valt lichamelijk en seksueel geweld, of een combinatie daarvan, dat vooral plaatsvindt in de context van escalerende ruzie(s). Deze cijfers worden gezien als ondergrens van het structurele (ex-)partnergeweld, omdat over slachtoffers van structureel en/of ernstiger geweld uit de wetenschappelijke literatuur bekend is dat zij minder deelnemen aan algemeen vragenlijstonderzoek naar dit onderwerp (Ten Boom & Wittebrood, 2019). Ten Boom & Wittebrood (2019) constateren op basis van een vergelijking in prevalentie van huiselijk geweld en geweld tussen (ex)partners dat de prevalentie onder jongvolwassenen het hoogst is en blijft. Binnen de groep jongeren lopen jongeren in de studentenleeftijd een groter risico om partnergeweld mee te maken dan tieners (Van Oosten et al., 2015). Maar ook tieners die zwanger zijn of op jonge leeftijd een kind hebben gekregen lopen een groter risico dan andere tieners op partnergeweld (Buel, 1999). Andere risicofactoren die de kans op geweld binnen de relatie vergroten zijn ouders die hun middelbare school niet hebben afgemaakt, negatieve gewelds- of traumatische ervaringen in de jeugd, of wanneer een vrouw een laag opleidingsniveau, laag inkomen en geen betaald werk heeft waardoor het risico om slachtoffer van partnergeweld te worden groter wordt (Yakubovich et al., 2018; Verwijs & Lünemann, 2012). Risicofactoren van partnergeweld zijn ook financiële, emotionele of andere

⁶ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>

⁷ <https://www.nji.nl/nl/Databank/Cijfers-over-Jeugd-en-Opvoeding/Cijfers-per-onderwerp-Partnergeweld>

afhankelijkheid van de ene partner ten opzichte van de andere (Daru, Mejdoubi, De Vaan & Visser, 2016).

Jongeren staan toleranter ten opzichte van partnergeweld in vergelijking met oudere groepen. Ze blijken ook minder stringent te zijn in hun afkeuring van partnergeweld (Römkens, Van den Brink & De Jong, 2018). Bijna de helft van jongeren tot 30 jaar vindt het onder bepaalde omstandigheden acceptabel als een vrouw fysiek geweld gebruikt tegen haar partner; een derde van de jongeren vindt het acceptabel als een man dat doet (Act4Respect, 2019).

Gevolgen

Slachtoffers kunnen op korte en op lange termijn gevolgen ervaren, zelfs als het geweld al is beëindigd (Verwijs & Lünemann, 2012; Daru et al., 2016). De gevolgen zijn ook op meerdere vlakken merkbaar: psychisch (o.a. depressiviteit, posttraumatische-stressstoornissen), relationeel (seksuele problemen, grotere kans op intiem partnergeweld in toekomstige relatie), fysiek, (o.a. langdurig letsel, chronische aandoeningen) en financieel (zoals problematische schulden) of met fatale gevolgen (Woicik et al., 2019). Slachtoffers hebben daarnaast een verhoogd risico op verslavings- en gedragsproblemen. Van belang is de intergenerationele overdracht van geweld: kinderen die in hun gezin slachtoffer zijn geweest van geweld lopen een vergroot risico om als volwassene slachtoffer of pleger te worden (Steketee et al., 2016). De economische kosten van partnergeweld worden geschat op enkele honderden miljoenen euro's per jaar. Partnergeweld kost de Nederlandse maatschappij naar schatting tenminste 280 miljoen euro per jaar (kosten voor politie, justitie, zorg, arbeid en sociale zekerheid) (Movisie, 2013).

Zowel vanuit volksgezondheidsoogpunt als sociaal en economisch gezien is het van groot belang dat partnergeweld voorkomen wordt. Voor jongeren zijn er interventies voor de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag en het vergroten van weerbaarheid, maar tot op heden zijn er weinig interventies die gericht zijn op het voorkomen van zowel slachtofferschap als plegerschap van partnergeweld. Dit was de aanleiding om Happy2gether te ontwikkelen.

Oorzaken

Partnergeweld kan verschillende oorzaken hebben, zowel statische (niet-beïnvloedbare) als dynamische (beïnvloedbare) factoren. Vaak grijpen deze factoren op elkaar in, waardoor er meerdere oorzaken zijn aan te wijzen wanneer iemand slachtoffer of pleger wordt van geweld in een relatie. Slachtoffer- en plegerrollen kunnen bij partnergeweld door elkaar lopen. Betrokkenen zijn niet altijd simpelweg als slachtoffer óf pleger van het geweld te labelen. Er kan bijvoorbeeld sprake zijn van wederkerig geweld: beide betrokkenen nemen dan in gelijke mate het initiatief tot geweld (en met vergelijkbare ernst). Ook kunnen situaties voorkomen waarin een van de betrokkenen gewelddadig reageert in reactie op (structureel) geweld van de ander (Ten Boom & Wittebrood, 2019). We richten ons met Happy2gether op de dynamische risicofactoren waarvan uit de literatuur bekend is dat ze het risico op zowel slachtofferschap als plegerschap van partnergeweld vergroten. Daarnaast is het bij het voorkomen van partnergeweld ook belangrijk om beschermende factoren te versterken (Verwijs & Lünemann, 2012; Steketee et al., 2016).

Dynamische risicofactoren voor zowel slachtoffer- als plegerschap:

- **Genderstereotiepe opvattingen en rigide traditionele opvattingen over rolpatronen in een relatie**

Uit diverse studies blijkt dat genderstereotiepe opvattingen een belangrijke rol spelen, zowel bij slachtoffers als bij plegers, en al dan niet in samenhang met andere factoren waaronder met name opvattingen die geweld goedkeuren (zie onder) (zie Ten Boom & Wittebrood, 2019; Yakubovich et al., 2018; Steketee et al., 2016; O'Keefe, 2005). Jongens die vasthouden aan traditionele gendernormen en partnergeweld in hoge mate accepteren hebben een grotere kans hadden om partnergeweld te plegen (Reyes et al., 2016). Daarnaast is *masculine gender role stress* van invloed (Baugher & Gazmarian, 2015). Dit betreft mannen, met name jonge, die stress ervaren omdat ze niet voldoen aan traditionele normen over mannelijkheid. Jonge mannen zijn daar gevoeliger voor omdat bij hen meer sprake is van gendersocialisatie. Gendersocialisatie is het proces waarbij gendernormen worden gecommuniceerd en geïnternaliseerd. Mannen die ervaren of geloven dat ze als minder mannelijk worden gezien (of zelf denken minder mannelijk te zijn), kunnen in conflict komen met de masculiene ideologie waar ze zich aan willen conformeren en vervolgens stereotiep mannelijk gedrag vertonen om hun mannelijkheid te bewijzen of te versterken. Een overcompensatie, die leidt tot een toename van seksueel en fysiek geweld, zowel binnen als buiten partnerrelaties, en vooral tegen personen die zij als feminien beschouwen zoals vrouwen en homoseksuele (of breder, niet-heteroseksuele) mannen (Moore & Stuart, 2005; Reidy, Berke, Gentile, & Zeichner, 2014; Jakupcak et al., 2002; Gallagher & Parrot, 2011).

- **Opvattingen die geweld goedkeuren**

De acceptatie van agressie, of een cultuur van agressie, speelt een rol, naast het hebben van traditionele normen omtrent mannelijkheid (Reyes et al., 2016). Dit geldt ook voor vrouwen die in een dergelijke cultuur leven of dat van huis uit hebben meegekregen, en die daardoor agressief gedrag eerder tolereren (Faramarzi, Esmailzadeh & Mosavi, 2005) (zie ook Jewkes, 2002; O'Keefe, 2005; Vagi et al., 2013).

- **Negatieve communicatiestijl in een relatie**

In relaties waarin sprake is van een negatieve communicatiestijl (bijvoorbeeld schelden, de ander negeren of agressief reageren) is meer kans op partnergeweld (zie Daru, Mejdoubi, De Vaan & Visser, 2016). Als gewelddadige partners minder assertief zijn, kunnen ze zich vaak minder goed emotioneel uitdrukken. In de meeste gevallen zijn mannen de plegers van partnergeweld. Mannen kunnen ook slachtoffer zijn waarbij vrouwen de pleger zijn van partnergeweld, maar dit komt in mindere mate voor (Ten Boom & Wittebrood, 2019; Römkens, De Jong & Harthoorn, 2014). Mannen die minder communicatief vaardig zijn, hebben een hoger risico om hun vrouw fysiek of psychisch te mishandelen. In relaties waarin de man geweld gebruikt is ook vaker sprake van verbale agressie tussen partners. Vooral mannen met een laag probleemoplossend vermogen zijn vaker verbaal agressief. De reactie op geweld kan invloed hebben op het ontstaan van herhaald geweld: slachtoffers die zelf agressief reageren door te schelden of te dreigen vergroten het risico om opnieuw slachtoffer te worden (Verwijs & Lünnehan, 2012). In onderzoek waarbij vrouwen de pleger zijn wordt beschreven dat er een relatie bestaat in het plegerschap en slachtofferschap van vrouwen en mannen, met vergelijkbare patronen in het fysieke en psychologische geweld. Het belang van een gezonde relatie en goede (communicatieve) interactie tussen partners wordt benadrukt (Zara, Theobald, Farrington, 2022).

Beschermende factoren voor zowel slachtoffer- als plegerschap:

- **Kunnen uitpraten van spanningen en conflicten**

Het goed kunnen uitpraten van spanningen en conflicten helpt om partnergeweld te voorkomen (Verwijs & Lünemann, 2012; Steketee et al., 2016).

- **Sociaal netwerk**

Connecties met voorzieningen voor ondersteuning en hulpverlening zijn een belangrijk element van preventie, mochten er deelnemers zijn die aangeven zelf geweld te (hebben) ervaren in hun eigen relaties of die van hun ouders (Stanley et al., 2015; Verwijs & Lünemann, 2012; Steketee et al., 2016).

Aan te pakken factoren

Rekening houdend met de doelgroep en factoren die meespelen voor zowel slachtofferschap als plegerschap van partnergeweld, is er voor gekozen om de volgende drie beïnvloedbare factoren aan te pakken om geweld in (beginnende) relaties te voorkomen:

- **Opvattingen die partnergeweld legitimeren, namelijk genderstereotiepe opvattingen en goedkeuren geweld en agressie in een relatie:** door jongeren meer bewust te maken van stereotiepe opvattingen over rolpatronen en de invloed die dat heeft op relaties en door in te gaan op de verschillen tussen veilige en onveilige relaties en verschillende vormen van geweld, kunnen opvattingen die partnergeweld legitimeren worden omgevormd (subdoel 1).
- **Bepaalde communicatie- en conflictvaardigheden in een relatie:** door jongeren inzicht te geven in de oorzaken en gevolgen van gedrag in relaties en de rol die (heftige) emoties hierbij spelen en door hen alternatieve gedragingen aan te bieden, kunnen zij waarschuwingssignalen van een onveilige relatie herkennen en leren ze op een positieve en duidelijke manier communiceren bij spanningen en conflicten in een relatie (subdoel 2),
- **Ontbreken kennis over hulp- en steunmogelijkheden:** door jongeren meer kennis te geven over de mogelijkheden om hulp te zoeken wanneer ze zelf of een ander in een risicosituatie of onveilige relatie zit, wordt het sociale netwerk vergroot en de drempel om hulp en advies te vragen verlaagd (subdoel 3).

Verantwoording

Effectieve interventies

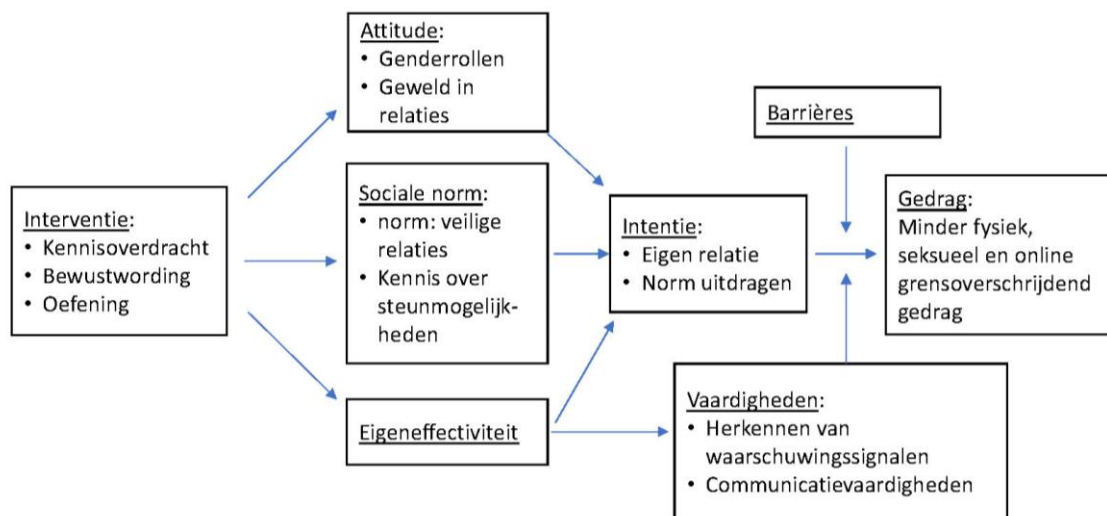
Happy2gether bouwt voort op bestaande effectieve interventies, zoals Safe Dates (aandacht voor zowel ontwikkelen van gezonde relaties als op de oorzaken en gevolgen van ongezonde relaties c.q. partnergeweld (Foshee et al., 2004) en Fourth R (trainen van vaardigheden en strategieën om te kunnen omgaan met (groeps)druk en om problemen, binnen en buiten relaties, zonder geweld en agressie op te lossen (De La Rue et al., 2014; Wolfe et al., 2009). Internationaal onderzoek laat ook zien dat het beïnvloeden van factoren die meespelen bij zowel slachtofferschap als plegerschap van partnergeweld de effectiviteit vergroot. Deze resultaten zijn meegenomen bij de ontwikkeling van Happy2gether. In Happy2gether ligt de nadruk op het bewerkstelligen van een positieve attitude voor het aangaan en onderhouden van gezonde relaties (waarbij jongeren veilige en onveilige relaties leren herkennen) en het versterken van communicatievaardigheden bij conflicten in een relatie. De verwachting is dat de kans op het meemaken of plegen van partnergeweld (verbaal, fysiek, seksueel, online) door jongeren met Happy2gether

verkleind wordt, doordat de interventie zich richt op veranderbare factoren van zowel slachtofferschap als plegerschap van verbaal, fysiek, seksueel en online geweld binnen een (beginnende) relatie.

Gedragbeïnvloeding

Kennis, vaardigheidstraining en attitudeverandering zijn onderdelen van modellen van gedragsverandering, zoals het ASE-model en het Information-Motivation-Behavioral Skillsmodel. Volgens het ASE-model wordt gedrag voorafgegaan door de intentie om dit gedrag te vertonen (De Vries et al., 1988). De intentie op haar beurt wordt beïnvloed door wat iemand van het gedrag vindt (attitude). Daarnaast speelt ook de sociale invloed een rol; attitudes worden deels bepaald door bijv. sociale normen over mannelijkheid, vrouwelijkheid en rolpatronen en kunnen ook weer beïnvloed worden door positieve sociale normen (bijv. dat een relatie veilig hoort te zijn). Daarnaast is de beschikbaarheid van sociale steun van belang voor de intentie tot gedrag en dus het gedrag zelf.. Eigen-effectiviteit is het vertrouwen dat iemand heeft dat hij/zij het beoogde gedrag kan uitvoeren met een gewenst resultaat als gevolg. Het hebben van vaardigheden om het gedrag uit te voeren en om met barrières om te gaan draagt daaraan bij. Onderzoek heeft laten zien dat het veranderen van attitudes en het leren van specifieke vaardigheden positieve resultaten oplevert (Nation et al., 2003).

Bij de ontwikkeling van Happy2gether is uitgegaan van het ASE-model van gedragsverandering, dat hieronder is uitgewerkt. De interventie is gericht op attitudes, sociale normen en vaardigheden van jongeren.

Figuur 1: Model van gedragsverandering Happy2gether

Methode

Psycho-educatie

Psycho-educatie is een educatieve aanpak om kennis, vaardigheden en attitudes te leren aan een individu of groep. Het belang ervan rond preventie van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag komt vaak terug in aanbevelingen (Frans, De Wilde, Janssens, Van Berlo & Storms, 2016). Psycho-educatie wordt in Happy2gether gebruikt om het inzicht van de jongeren te vergroten. Voor attitudeverandering heeft de jongere bijvoorbeeld kennis en inzicht nodig in verschillende opvattingen over genderrollen,

gezonde relaties en grensoverschrijdend gedrag. Met deze kennis is de jongere beter voorbereid op attitudeverandering of op het leren van vaardigheden. Psycho-educatie heeft in Happy2gether ook betrekking op het vergroten van kennis over hulp- en steunmogelijkheden. De jongeren weten waar ze terecht kunnen voor hulp wanneer ze zelf of een vriend/kennis in een onveilige situatie zit.

Cognitieve herstructurering

In Happy2gether worden disfunctionele gedachten en inzichten van de jongeren uitgedaagd door middel van cognitieve herstructurering. Om gedachten en attitudes te veranderen is het belangrijk in te gaan op gepercipieerde voor- en nadelen ten aanzien van een bepaald attitudeobject, bijvoorbeeld door het geven van feedback via het corrigeren van foute veronderstellingen over voor- en nadelen of het versterken van (juiste) bestaande veronderstellingen over voor- en nadelen (Brug, Van Assema & Lechner, 2010). Ook het aanzetten tot zelfevaluatie, om zo bijvoorbeeld bewust te worden van eigen ongezonde gewoonten, is een manier om attitudes te veranderen (Brug et al., 2010; Bartholomew Eldredge et al., 2016). Happy2gether is hoofdzakelijk gericht op het bewerkstelligen van een positieve houding van jongeren tegenover het aangaan en onderhouden van gezonde relaties. In de interventie worden de verschillen tussen leuke (veilige) en niet (leuke) relaties besproken. De jongeren reflecteren aan de hand van een 'relatietest' op hun eigen wensen voor een relatie, Hiermee beseffen jongeren dat het soort relatie dat zij willen veilig of onveilig kan zijn. Opvattingen die kunnen leiden tot relatiegeweld worden uitgedaagd en gecorrigeerd door middel van stellingen en voorbeeldsituaties, waarbij jongeren aan het denken worden gezet over eigen opvattingen en op basis van nieuw inzicht naar hun gedrag leren te kijken. Daarbij worden ze zich ervan bewust dat stereotiepe opvattingen over rolpatronen invloed hebben op relaties. Aan de hand van onder andere een educatieve game (waarbij een situatie vanuit verschillende perspectieven wordt belicht) leren jongeren verschillende vormen van geweld te herkennen en dat geweld niet thuis hoort in een relatie.

Vaardigheidstraining

Jongeren worden erin getraind om hun communicatieve vaardigheden in relaties te verbeteren. Om vaardigheden te stimuleren, is het belangrijk om mensen actief het gedrag te laten uitproberen en om anderen het gedrag te zien voordoen (Brug et al., 2010). Geschikte methoden hiervoor zijn *guided practice*, waarbij iemand het gedrag uitprobeert en daar feedback op krijgt, en *modeling*, waarbij iemand een ander observeert die het gedrag voordoen (Bartholomew Eldredge et al., 2016). Happy2gether bevat opdrachten waarin gedrag geoefend wordt. Naast zelf oefenen wordt gebruik gemaakt van rolmodellen, bijvoorbeeld via interactieve filmfragmenten. De interventie is gericht op het leren omgaan met lastige (risicovolle) situaties in relaties, zoals bij emoties en conflicten. Door de inzet van gerichte feedback, rollenspel en modeling gekoppeld aan de opdrachten oefenen jongeren actief met hoe om te gaan bij een ruzie, meningsverschil of teleurstelling in een relatie, en hoe te handelen om dit op een positieve en constructieve manier op te lossen. Zo leren jongeren positieve gedragsalternatieven toe te passen door op een positieve en duidelijke manier te communiceren. Positief gedrag wordt voorgedaan in een filmpje. De jongeren inventariseren de adequate reacties van de personen in de film en oefenen het positieve gedrag door middel van een rollenspel. Aan de hand van voorbeeldsituaties en de relatiecheck (de 5 relatieregels) oefenen de jongeren in het herkennen van waarschuwingssignalen die duiden op een niet-leuke (onveilige) relatie, en reflecteren ze op hoe zij zelf zouden handelen en krijgen ze feedback.

Het onderstaande schema laat de samenhang zien tussen relevante factoren (determinanten), doelen, methoden en de aanpak binnen Happy2gether:

Probleem: het risico op partnergeweld			
Determinanten (plegers en slachtoffers)	Subdoelen	Operationele doelen	Aanpak
<p><i>1. Individueel:</i> Jongeren hebben genderstereotiepe opvattingen en rigide traditionele opvattingen over rolpatronen in een relatie</p> <p>Jongeren hebben opvattingen die geweld goedkeuren (risicofactoren)</p>	<p>Beïnvloeding genderstereotiepe opvattingen over rolpatronen en opvattingen die geweld en agressie goedkeuren in een relatie.</p>	<p>Jongeren ...</p> <ul style="list-style-type: none"> - zijn zich ervan bewust dat stereotiepe opvattingen over rolpatronen invloed hebben op relaties. - weten het verschil tussen een veilige en onveilige relatie. - weten wat de voordelen zijn van een veilige relatie. - kennen de verschillende vormen van geweld. - zijn zich ervan bewust dat geweld niet thuis hoort in een relatie. 	<p>Cognitieve herstructurering d.m.v. feedback, zelfevaluatie, shifting perspective, groepsdiscussie</p> <p>Opdracht: 1.2, 1.3, 1.4 en 2,3</p>
<p><i>2. Relatieveel:</i> Jongeren hebben een negatieve communicatiestijl in een relatie (risicofactor)</p> <p>Jongeren kunnen spanningen en conflicten uitpraten (beschermende factor)</p>	<p>Verbeteren van communicatievaardigheid en in conflictsituaties binnen een relatie</p>	<p>Jongeren...</p> <ul style="list-style-type: none"> - herkennen waarschuwingssignalen voor een onveilige relatie - zijn in staat om op een positieve en duidelijke manier te communiceren bij spanningen en conflicten in een relatie 	<p>Vaardigheidstraining m.b.v. guided practice, modeling, reflectie, rollenspel</p> <p>Opdracht: 2.2, 3.2, 3,3 en 3,4</p>
<p><i>3. Contextueel/sociaal:</i> Goed sociaal netwerk (beschermende factor)</p>	<p>Vergroten van kennis over hulp- en steunmogelijkheden</p>	<p>Jongeren...</p> <ul style="list-style-type: none"> - weten waar ze terecht kunnen voor hulp wanneer ze zelf of een klasgenoot/vriend/kennis in een risicosituatie of onveilige relatie zitten. 	<p>Psycho-educatie</p> <p>Opdracht 2.4</p>

Doel: preventie van geweld in (beginnende) relaties door gezonde en veilige relaties bij jongeren en jongvolwassenen te bevorderen

4. Onderzoek

- a) I. Coehoorn (2020). *Pretest Happy2gether*, onderzoeksverslag Rutgers, Utrecht
- b) In 2020 is onderzoek gedaan naar Happy2gether om feedback op te halen over de interventie voorafgaand aan de start van de proefimplementatie. In de pretest is gekeken naar uitvoering van de interventie, geschatte opbrengsten van de interventie en randvoorwaarden voor een goede uitvoering en voor effectiviteit van de interventie. Qpido, het expertisecentrum voor preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel risicogedrag bij kinderen en jongeren testte de interventie uit. Hiertoe is gebruikt gemaakt van:
- vragenlijsten ($n = 6$ deelnemers)
 - interviews ($n = 2$ trainers)
- c) Happy2gether is enthousiast ontvangen door de twee trainers en de zes meiden die het programma hebben getest. Het thema sluit aan bij het werk en de interesse van de trainers, maar gaat meer de diepte in en dat spreekt hen aan. De opdrachten sluiten grotendeels aan bij de doelgroep. De relatietest werd genoemd als leukste opdracht, evenals de opdrachten die ze samen moesten doen en de opdrachten waarbij ze hun mening moesten geven, omdat 'je dan de verschillen ziet'. Wat betreft de opbrengsten van de training gaven meiden aan te hebben geleerd over 'liefde', 'niet leuke relatie' en 'hoe je om moet gaan in een relatie'. Een van de meiden 'vond alles best wel leerzaam'. Een ander heeft geleerd dat 'als er wat is in je relatie dan moet je met iemand praten wie je kan vertrouwen'. De trainers menen dat de training heeft geleid tot meer bewustwording en dat de meiden hebben geleerd dat je een situatie vanuit verschillende kanten kan bekijken. Punt van verbetering is de hoeveelheid opdrachten, want het bleek niet mogelijk om het programma binnen de tijd uit te voeren. Trainers hadden vooral meer tijd nodig voor de opstart, omdat dit vaak rommelig is, en daarnaast voor het geven van een gevoel van veiligheid. Een ander belangrijk verbeterpunt is dat de taal van sommige opdrachten (stellingen) simpeler kon worden verwoord.
- d) **Aanpassingen.** Naar aanleiding van de pretest zijn diverse aanpassingen gedaan in de interventie en e-learning. Zo is de handleiding verbeterd met het simpeler verwoorden van taal en is in het programma een opdracht vervallen en een verdeling gemaakt in verplichte en optionele opdrachten voor meer maatwerk in tijd. Daarnaast krijgen trainers als richtlijn mee om bij nieuwe groepen extra tijd te reserveren voor de opstart van de training.
- a) D. Ardon, J. Koole, & B. Myren (2022) *Evaluatie Happy2gether* onderzoeksverslag Atria, Amsterdam
- b) Tussen 2021 tot 2022 is een evaluatieonderzoek uitgevoerd naar de uitvoering van Happy2gether (proefimplementatie). Dit evaluatieonderzoek richt zich op het proces en op de opbrengsten ten opzichte van de gestelde doelen. Hiertoe is de interventie 12 x uitgevoerd via jongerenwerk, jeugdzorg en onderwijs en is gebruik gemaakt van:
- vragenlijsten ($n=105$, 61% van de deelnemers)
 - interviews: 8 trainers en 11 deelnemers
 - observaties (2)
- Doelgroep.** Conclusie is dat het programma goed aansluit op de beoogde doelgroep. De interventie is geëvalueerd met deelnemers die grotendeels voldoen aan de

deelnamecriteria met een klein aantal deelnemers die wat boven het gestelde opleidingsniveau zat of onder de gestelde leeftijdsgrens. De interventie bleek ook te worden gewaardeerd door deelnemers van havo- of vwo-niveau (in gemengde groepen). In de handleiding zijn de selectiecriteria uitgebreid. De interventie heeft meer meisjes bereikt dan jongens. In de onderwijssetting namen jongens vaker deel. In verdere promotie en werving moet actief op jongens worden ingezet, dit zal ook worden gestimuleerd bij trainers en organisaties. Dit geldt vooral voor trainers vanuit de jeugdzorg en jongerenwerk, want in de onderwijssetting zijn jongens vaak 'verplicht' om mee te doen met de training wanneer de lessen in de klas worden gegeven. Trainers noemen het onderwerp en de doelen zeer nuttig en passend bij de doelgroep. De groepen varieerden tussen de 3 en 26 deelnemers. Een trainer uit het onderwijs gaf Happy2gether aan alle leerlingen uit de klas en deed dit met 5 groepen van ongeveer 20 deelnemers. Een andere trainer uit het onderwijs gaf eerst Girls Talk aan een meidengroep en vervolgens de Happy2gether-bijeenkomsten aan de meiden en jongens in de klas. Deze groepen waren groter van omvang dan als richtlijn is meegegeven en werden begeleid door 1 trainer in plaats van 2 trainers. Het onderzoek toonde aan dat in alle contexten wanneer Happy2gether met twee trainers werd gegeven, zo ook in een grote groep, de doelen van de interventie behaald kunnen worden. Een aanbeveling is daarom om in de onderwijscontext te benadrukken om met twee trainers Happy2gether te geven, wanneer Happy2gether wordt gegeven als onderdeel van het lesprogramma of dat Happy2gether wordt uitgevoerd in kleinere groepen, bijvoorbeeld als naschoolse activiteit.

Uitvoering. Trainers hebben het programma meestal uitgevoerd zoals beoogd. Aandachtspunten zijn de sociaal-culturele relevantie van de interventie en de dosering. Voor trainers die in een religieuze organisatie werken of met deelnemers met een religieuze achtergrond (christelijk of islamitisch) bleek het lastiger om de interventie goed aan te laten sluiten op de leefwereld van de deelnemers en een veilige sfeer te behouden. In twee gevallen lieten zij onderwerpen als seksuele oriëntatie of seksualiteit achterwege. Naar aanleiding van de evaluatie is in de handleiding en e-learning meer aandacht besteed aan cultuur- en contextsensitiviteit, bijvoorbeeld door trainers meer handvatten aan te reiken hoe zij deze ingewikkelde taboeonderwerpen kunnen bespreken zodat de veiligheid in de groep gewaarborgd blijft. Wat betreft de duur van de interventie zal informatie beter beklijven als de boodschap vaker herhaald kan worden. Aanbeveling is om de duur van de interventie te vergroten en bij implementatie de nadruk te leggen op inbedding van de interventie bij andere preventieprogramma's, om zo het effect van de preventieprogramma's te versterken. Happy2gether is twee maal ingebed met Girls' Talk: in het onderwijs en in een organisatie voor Jeugd- en Opvoedhulp. De trainers hebben zelf bepaald hoe de twee preventieprogramma's werden ingebed. In de onderwijssetting is er voor gekozen om eerst Girls' Talk te geven en daarna Happy2gether aan te sluiten; bij de Happy2gether-bijeenkomsten deden de jongens mee. De organisatie voor Jeugd en Opvoedhulp heeft aan de meidengroep de Happy2gether-bijeenkomsten tussen de Girls' Talk-training uitgevoerd. De trainers geven aan dat het uitvoeren van Happy2gether na Girls' Talk beter aansluit, omdat de thema van de laatste Girls' Talk bijeenkomst beter aansluit met Happy2gether. De interventie roept op tot het delen van ervaringen waardoor de interventie soms langer duurt dan voorzien. Als de interventie apart wordt gegeven is het raadzaam die in het vervolg over drie sessies te verdelen. In de onderwijscontext is kan het soms lastiger zijn om in kleine groepen en anderhalf uur tijd te organiseren voor Happy2gether. Dit komt bijvoorbeeld door de

grote aantal leerlingen in de klassen en beperkte lestijd. Het onderzoek adviseert dat het belangrijk is dat in de onderwijscontext Happy2gether met twee trainers wordt gegeven, zodat er in kleine groepjes gewerkt kan worden en er meer ruimte is voor deelnemers om hun ervaringen te delen.

Tevredenheid. Trainers en deelnemers zijn dan ook erg tevreden met de interventie en de materialen die worden gebruikt ter voorbereiding. Deelnemers gaven aan de onderwerpen interessant te vinden, en de werkvormen activeerden en waren leuk om te doen. Oefenen met een relatie uitmaken en reflecteren op relaties sloot goed aan bij hun behoefte. Succesfactoren zijn het delen van eigen ervaringen (door trainers en deelnemers) en het actief oefenen van communicatievaardigheden door middel van rollenspelen. Ook de 'hulpkaart' met informatie over organisaties die kunnen helpen bij partnergeweld werd veel genoemd als nuttig. Verdere succesfactoren zijn de timing, werkvormen, de positieve insteek van de interventie en de aandacht die is besteed aan de onderbouwing. Bij de inbedding van Happ2gether met Girls' Talk waren trainers tevreden. Wel is er een indicatie dat Happy2gether een toevoeging is. De context waarin de inbedding plaatsvindt is hierbij belangrijk, zoals deelnemersaantal en dat deelnemers ervaring hebben met relaties, want dan is het mogelijk om Happy2gether te gebruiken als verdieping. Er is echter meer onderzoek nodig om de toevoeging van Happy2gether te duiden.

Opbrengsten. In de interviews geven zowel trainers als deelnemers aan dat Happy2gether een positieve invloed heeft op de drie gestelde doelen. Zo denken de deelnemers inzichten en vaardigheden te hebben verkregen en spreken ze ook de intentie uit tot gedragsverandering. Tegelijkertijd is ook duidelijk dat deelnemers die zeer overtuigd zijn van hun traditionele opvattingen over genderrollen en geweld, en deze wellicht ook bevestigd krijgen in hun eigen omgeving (zoals hun familie, omgeving of de kerk) deze niet veranderen op basis van de interventie. Maar ook deze deelnemers spreken wel de intentie tot gedragsverandering uit, bijvoorbeeld als het gaat over goed met elkaar communiceren.

- c) **Aanpassingen.** De interventie is aangepast naar drie sessies, de selectiecriteria zijn verruimd met groepen met gemengd opleidingsniveau, de handleiding biedt meer tools voor cultuursensitief werken, en teksten in handleiding en e-learning zijn cultuursensitiever gemaakt.

5. Samenvatting Werkzame elementen

Inhoudelijke elementen

- De interventie is planmatig ontwikkeld en gebruikt op theorie gebaseerde methodieken.
- Bevorderen van een positieve attitude ten aanzien van veilige relaties en gendergelijkheid door middel van actief leren, groepsgesprekken, reflectie, perspectiefwisseling en goede voorbeelden.
- Versterken van communicatievaardigheden in het herkennen van waarschuwingssignalen voor een onveilige relatie en het uitpraten van conflicten in een relatie, door middel van modelleren, begeleid oefenen en reflectie.
- Het vergroten van kennis over personen en instanties die hulp kunnen bieden als dat nodig is, door actief leren, discussie en passief leren (psycho-educatie) waarbij informatie op verschillende manieren wordt aangeboden.
- Intenties voor gezonde en veilige relaties vergroten door reacties te plannen in moeilijke situaties: door actief leren, reflectie en perspectiefwisseling worden jongeren blootgesteld aan moeilijke situaties en oefenen ze hoe te reageren in deze situaties.

Praktische elementen

- Korte interventie die inzetbaar is voor zowel (potentiële) slachtoffers als (potentiële) plegers en die past in zowel onderwijs- als zorgsetting.
- Afgebakende opdrachten die aansluiten bij concentratiespanne van de deelnemers.
- Trainersrol gericht op coaching en belonen van positieve veranderingen.
- Zelfstandig uitvoerbaar binnen organisaties na het volgen van een online cursus.
- Afwisselend programma dat aansluit bij belevingswereld van de jongeren, onder andere door actieve opdrachten en visueel materiaal.

6. Aangehaalde literatuur

Bartholomew Eldredge, L. K. B., Markham, C. M., Ruiter, R. A., Fernández, M. E., Kok, G., & Parcel, G. S.

(2016). *Planning health promotion programs: An intervention mapping approach*. John Wiley & Sons

Baugher, A. & Gazmarian, J. (2015). Masculine gender role stress and violence: A literature review and future directions. *Aggression and Violent Behavior, 24*, 107-112.

Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological Models of Human Development. *International Encyclopedia of Education, 3*(2), 1643-1647.

Buel, S. M. (1999). Fifty obstacles to leaving, aka, why abuse victims stay. *Colorado Lawyer, 28*(10/19).

Brug, J., Assema, P. van, & Lechner, L. (2010). *Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering: een planmatige aanpak, 7e druk*. Assen: Koninklijke van Gorcum bv.

Daru, S., J. Mejdoubi, K. de Vaan en A. Visser (2016) *Huiselijk geweld verklaard vanuit genderperspectief: Literatuurstudie*. Amsterdam/Utrecht: Atria, Movisie en Regioplan.

De La Rue, L., Polanin, J.R., Espelage, D.L., & Pigott, T.D. (2017). A meta-analysis of school-based interventions aimed to prevent or reduce violence in teen dating relationships. *Review of Educational Research 87*(1), 7-34.

Faramarzi, M., Esmailzadeh, S., Mosavi, S. (2005). A comparison of abused and non-abused women's perceptions of domestic violence and attitudes to acceptance of male dominance. *European Journal of Obstetrics, Gynecology and Reproductive Biology, 122*(2), 225-231.

Foshee, V., Reyes, L., Tharp, A., Chang, L., Ennett, S., Simon, T., & Suchindran, C. (2015). Shared longitudinal predictors of physical peer and dating violence. *Journal of Adolescent Health, 56*(1), 106-112.

Frans, E., De Wilde, K., Janssens, K., Van Berlo, W. & Storms, O. (2016). *Buiten de Lijnen. Sensoa Vlaggensysteem voor kinderen en jongeren met bijzondere behoeften*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Gallagher, K.E., & Parrott, D.J. (2011). What accounts for men's hostile attitudes toward women? The influence of hegemonic male role norms and masculine gender role Stress. *Violence Against Women, 17*(5), 568-583.

Jakupcak, M., Lisak, D., & Roemer, L. (2002). The role of masculine ideology and masculine gender role stress in men's perpetration of relationship violence. *Psychology of Men & Masculinity, 3*(2), 97-106. <https://doi.org/10.1037/1524-9220.3.2.97>

Jewkes, R. (2002). Intimate partner violence: causes and prevention. *The Lancet 359*, 9315, 1423-1429.

- Martin, C. E., Houston, A. M., Mmari, K. N., & Decker, M. R. (2012). Urban teens and young adults describe drama, disrespect, dating violence and help-seeking preferences. *Maternal and Child Health Journal*, 16(5), 957-966.
- Moore, T. M., & Stuart, G. L. (2005). A review of the literature on masculinity and partner violence. *Psychology of Men & Masculinity*, 6(1), 46–61. <https://doi.org/10.1037/1524-9220.6.1.46>
- Movisie (2013). *Huiselijk geweld: Aard en omvang, gevolgen, hulpverlening en aanpak*. Utrecht: Movisie. Berekeningen gebaseerd op Korf, D. J., Meulenbeek, H., Mot, E. S., & Brandt, T. (1997). *Economische kosten van thuisgeweld tegen vrouwen*. Amsterdam: Thesis Publishers.
- Nation, M., Crusto, C., Wandersman, A., Kumpfer, K. L., Seybolt, D., Morrissey-Kane, E., et al. (2003). *What works in prevention: principles of effective prevention programs*. *American Psychologist*, 58(6–7), 449.
- O’Keefe, M. (2005). Teen dating violence: A review of risk factors and prevention efforts. *National Electronic Network on violence against women*, 1, 1-5.
- Oosten, N. van, Visser, A., Hazebroek, L. & Daru, S. (2015). Wat werkt bij partnergeweld. Movisie, online: <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/publication-attachment/Wat-werkt-bij-partnergeweld%20%5BMOV-8888731-1.1%5D.pdf>
- Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Geweld 2020*. Den Haag: CBS/WODC.
- Reidy, D.E., Berke, D.S., Gentile, B. & Zeichner, A. (2014). Man enough? Masculine discrepancy stress and intimate partner violence. *Personal and Individual Differences*, 68, 160-164.
- Reyes, H., Foshee, V., Niolon, P., Reidy, D., Hall, J. (2016). Gender role attitudes and male adolescent dating violence perpetration: Normative beliefs as moderators. *Journal of youth and adolescence*, 45(2), 350-360.
- Römkens, R., De Jong, T. & Harthoorn, H. (2014). *Geweld tegen vrouwen. Europese onderzoeksgegevens in Nederlandse context*. Amsterdam: Atria.
- Römkens, R., Van den Brink, A., & De Jong, T. (2018). *Welk geweld telt? Opvattingen van Nederlanders over partnergeweld*. Amsterdam: Atria/Blijfgroep.
- Stanley, N., Ellis, J., Farrelly, N., Hollinghurst, S., Bailey, S., & Downe, S. (2015). Preventing domestic abuse for children and young people (PEACH): a mixed knowledge scoping review. *Public Health Research* 3(7), pp. 262.
- Steketee, M., Römkens, R., Pels, T., Lünemann, K., Smits van Waesberghe, E., Mak, J., Mejdoubi, J., & Harthoorn, H. (2016). *Preventie van intergenerationeel geweld Nederland en EU. Verkenning van wat werkt*. Amsterdam/Utrecht: Atria/Verweij-Jonker Instituut.
- Ten Boom, A., & Wittebrood, K. (2019). De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland. WODC: Den Haag.
- Vagi K.J., Rothman E.F., Laztman, N.E., Tharp A.T., Hall D.M., & Breiding M.J. (2013). Beyond correlates: a review of risk and protective factors for adolescent dating violence perpetration. *Journal of Youth Adolescence* 42(4), 633–49.

Verwijs, R., & Lünemann, K.D. (2012). *Partnergeweld. Achtergrond en risicofactoren*. Utrecht: Federatie Opvang / Verwey-Jonker Instituut. Online: https://www.verwey-jonker.nl/doc/vitaliteit/7154_Partnergeweld_POD_web.pdf

Vries, H. de, Dijkstra, M. & Kuhlman, P. (1988). Self-efficacy: the third factor besides attitude and subjective norm as a predictor of behavioural intentions. *Health Education Research*, 3 (3), 273-282.

Woicik, K., Eisenberg, M., Burgers, V.W.G., Tressova-van Veldhoven, D., Sijtsema, J.J., Bogaerts, S., & Zijp-Lens, K. van (2019). *Plegers van partnergeweld en kindermishandeling. Verschillen, overeenkomsten en overlap*. Tilburg: Universiteit.

Wolfe, D.A., Crooks, C., Jaffe, P., Chiodo, D., Hughes, R., Ellis, W., Stitt, L. & Donner, A. (2009). A school-based program to prevent adolescent dating violence: A cluster randomized trial. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine* 163(8), 692-699.

Yakubovich, A.R., Stöckl, H., Murray, J., Melendez-Torres, G.J., Steinert, J.I., Glavin, C.E., Humphreys, D.K. (2018). Risk and protective factors for intimate partner violence against women: systematic review and meta-analyses of prospective-longitudinal studies. *American Journal of Public Health*, 108, 7, e1-e11.

Zara, G., Theobald, D., Farrington, D.P. (2022). Characteristics of women who perpetrate intimate partner violence against their male partners *Psicologia Sociale*, vol XVI, n.2.

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Kenniscentrum Sport & Beweging, Vilans, het Trimbos Instituut en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

